

Мудрак В. І.

кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (Київ, Україна),
E-mail: visnukDNU@i.ua

ВИЩА ОСВІТА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

***Анотація.** У статті розглянута роль вищої освіти у розвитку економіки знань в Україні. Зазначено, що в новій економічній парадигмі вища освіта як інститут, що сприяє передачі знань, стає головним фактором ресурсного забезпечення суспільних перетворень, соціального та економічного розвитку. Автором доведено, що у нових економічних умовах система вищої освіти функціонує в умовах певної невизначеності, яка є наслідком протиріч між «освіченістю та знаннями», як провідним ресурсом економіки знань, та «духовністю», як фактору розвитку людської цивілізації та українського суспільства в умовах техніко-технологічної парадигми економіки постмодерну. Відповідно зроблений висновок, що сучасна освітня парадигма має орієнтуватися на зміну ролі вищої освіти, яка має трансформуватися з «кузні кадрів» для вузькоспеціалізованих потреб економіки знань, в суспільний інститут, який формує «людину інноваційну», що забезпечує розвиток економіки знань та гармонійний розвиток суспільства у сфері нематеріального, духовного виробництва, орієнтується у своїй професійній діяльності на високі стандарти суспільних відносин, етики та культури, що історично склалися в українському суспільстві.*

***Ключові слова:** економіка знань, вища освіта, парадигма, гуманізм, економіка, інтелект, духовність, суперечності.*

Вступ

Актуальність теми. На початку XXI століття важливішим фактором, що впливає на економічну ситуацію в країні та на процеси, що відбуваються у системі освіти, є постмодерністські тенденції суспільно-економічного розвитку, коли на зміну «економіки фордизму», що заснована на жорстких принципах масового виробництва економії ресурсів, рутинній механічній праці, приходить нова економічна модель, в якій головну роль відіграють інтелектуальні можливості людини, технології виробництва, засновані на знаннях та інформації.

Виникає принципово нова парадигма соціально-економічного розвитку – «економіка знань» (knowledge economy), для якої характерним є те, що саме знання визнаються особливим і першорядним ресурсом, який є основою виробництва благ, джерелом технологічного розвитку, високоприбутковим товаром, фактором розвитку індивіда, основа для інновацій та створення наукоємних виробництв [7]. В цих умовах актуальною стає проблема взаємозв'язку економічних процесів та процесів, що відбуваються у системі вищої освіти, яка є провідним постачальником знань, що формують нову економічну парадигму.

Дані проблеми в силу їх глобальності не знайшли остаточного вирішення, що потребує подальших наукових досліджень та визначає актуальність цієї статті.

Аналіз попередніх публікацій. У витків осмислення «економіки знань» як принципово нового етапу розвитку людської цивілізації, стояли Ф. Альтбах, Д. Белл, Г. Бехманн, А. Даунсон, П. Друкер, Ф. Махлуп, Р. Нельсон, Н. Розенберг, Ф. фон Хайск та ін., що в своїх роботах переконливо довели: традиційна економіка, що орієнтується на використання природних ресурсів та традиційних технологій вичерпала свій потенціал. В ситуації економічного постмодерну, коли активно розвиваються процеси глобалізації та інформатизації, на зміну ресурсній економіці проходить нова соціально – економічна реальність, заснована на використанні невичерпаних ресурсів - знань та інтелектуальних можливостей людини. В цій новій соціально – економічній парадигмі головним постачальником знанневого та

інтелектуального ресурсу стає вища освіта, що перетворюється на повноцінного учасника економічних відносин.

До філософського осмислення місця вищої освіти в новій цивілізаційній ситуації, в ситуації економічного постмодерну, зверталися західні науковці Ф. Альтбах, Д. Brent, В. Стин, П. Слоуп, Дж. Хорн та ін., які у своїх роботах доводять, що «економіка знань» змінює загальний погляд на роль вищої освіти в суспільстві, вона стає фактично рушійною силою суспільно – економічних змін, динамічно реагує на нові інформаційні потреби суспільства, яке зацікавлено в принципово новому відношенні до знань, що стають капіталом, який належить як окремій людині, так і суспільству в цілому.

Концептуально західну теорію освітніх процесів в епоху «економіки знань» можна уявити на різних рівнях: на макрорівні, тобто на рівні загального відношення до освіти як безумовної цивілізаційної цінності, на мезорівні, що виявляється у появі нових підходів до організації і управління освітою, на макрорівні, для якого характерні поява нових освітніх програм та вищих навчальних закладів, що орієнтуються у своїй діяльності саме на потреби економіки знань.

На думку вчених на початку XXI ст. вища освіта стає стратегічною сферою економіки, яка виробляє ресурс «знання», що є аналогічним енергетичним, фінансовим, матеріальним ресурсом, таким чином вища освіта відіграє роль фундаменту нового економічного укладу.

Західні філософи, звертаючись до проблем вищої освіти, намагаються реформувати західну освітню традицію, подолати відносини домінування і субординації окремих «елітних» вищих навчальних закладів, поділ на «освітні центри і периферію», допомогти новим інноваційним навчальним закладам адаптуватися в західному освітньому просторі. В той же час виникнення економіки знань тягне за собою певні протиріччя у системі вищої освіти, які в першу чергу пов'язані із конфліктом між необхідністю надання майбутнім фахівцям належного рівня знань та необхідністю їх духовного зростання, між освітою та вихованням, між духовністю та технологізацією.

Схожі проблеми знаходяться у центрі уваги українських дослідників, такі вчені як Є. В. Ахтирський, Я. Я. Пушок, О. Г. Семенченко, А. М. Сингаївська, І. І. Тарасова, А. М. Штайгрет та ін., вивчають і осмислюють темпи і умови освітніх реформ, які є наслідком розвитку економіки знань, в своїх дослідженнях доводять необхідність реформування системи вищої освіти, із урахуванням потреб « економіки знань», яка починає формуватися в Україні, визнають освіту вирішальним фактором як для збереження, так і примноження знань [17, с. 16].

Вчені одностайні в тому, що за останні кілька років освітні системи зазнали радикальних і безпрецедентних змін, для сучасної вищої освіти характерні процеси інтенсивної переорієнтації на потреби економіки в освічених фахівцях, які зможуть працювати в тих або інших сферах ринкового господарства.

Науковці визнають і гуманістичний вимір процесів оновлення вищої освіти, актуальною є думка, що в новій економічній ситуації знання стають одним з головних агентів, які визначають не тільки конкурентоспроможність держави, а єдино можливим шляхом розвитку є використання потенціалу, прихованого в самій людині [1].

Водночас науковці зазначають, що питання інноваційного розвитку системи освіти в Україні недостатньо розкриті [13]; констатують зменшення уваги до традиційних проблем виховання студентської молоді, до кризи системи вищої освіти, ознакою якої є її фактична нездарність забезпечити суспільну потребу у формуванні не тільки освіченої, але й гармонійно розвинутої особистості; вказують на те, що у системі вищої освіти в Україні існують суперечності, які створюють перешкоду для модернізації освіти і науки, зокрема мова йде про недостатнє усвідомлення стратегічної функції освіти в сучасному і майбутньому суспільстві спричиняє фрагментарність управлінських дій та спрощення підходів до впровад-

ження нових технологій в освіту і науку [10].

Відповідно, виникає проблема уточнення стратегічної ролі вищої освіти у розвитку економіки знань в Україні, розгляд можливостей підсилення її значення у формуванні економіки знань в Україні, що і є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Ситуація економічного постмодерну суттєвим чином змінила «економічну картину світу». На початку XXI ст. на зміну традиційному економічному укладу, що заснований на активному використанні різноманітних ресурсів, прийшла «економіка знань» – новий тип економіки, в якому знання розглядаються як фактор виробництва і основна рушійна сила економічного розвитку, коли відбувається відхід від ресурсної залежності до розширення бази знань, що розглядаються як ресурси економічних і виробничих процесів [7].

Спираючись на таку змістовну характеристику «економіки знань» не важко дійти висновку, що в новій економічній парадигмі вища освіта, як інститут, що сприяє передачі знань, стає головним фактором ресурсного забезпечення суспільних перетворень, соціального та економічного розвитку.

Дана теза несе в собі глибокий економічний та філософський зміст, який потребує пояснення. У традиційній економіці можливості соціально-економічного зростання розглядалися в контексті обмеження ресурсів, коли перед виробником завжди стояв вибір між виробництвом умовних «гармат або масла» [9].

У межах цього вибору склалася теорія «виробничих можливостей», яка пояснювала можливості виробництва продукції, що може бути виготовлена при умові повної реалізації того або іншого фактору, або ресурсу без обмеження інших складових даного виробництва [2].

Відповідно до цих теоретичних напрацювань збільшення виробництва «гармат» завжди тягне за собою зменшення виробництва «масла», оскільки для того, щоб нарощувати виробництво двох товарів одночасно, не вистачає матеріальних, фінансових, трудових ресурсів.

Принципово інша ситуація складається в економіці знань, в якій провідну роль відіграють інтелектуальні ресурси, які не можуть бути обмежені або вичерпані. Саме знання, інтелектуальний потенціал окремої людини, створюють нові ресурсозберігаючі технології, пропанують нові моделі соціально-економічного зростання, в кінцевому рахунку саме освічений, креативний індивідуум стає головним ресурсом економіки епохи постмодерну.

Зазначимо, що сучасна економіка знань не є виключно економіко-технологічним укладом, її розвиток ґрунтується на появі особистості нового типу, яка поряд з інтелектуальними здібностями набуває компетенцій людини – творця, здатної вийти за межі традиційних технологій, наукових догм, створити принципово нову наукову теорію, новий товар, нову форму суспільних відносин. У цій економіці виникає «людина інноваційна», формування якої принципово змінює роль вищої освіти.

Для «людини інноваційної», на нашу думку, характерні наступні риси, які мають бути сформовані не тільки в процесі навчання, але й завдяки цілеспрямованому вихованню: високий рівень інтелектуальних можливостей, орієнтація на створення інноваційних товарів та послуг, ініціативність в економічній та суспільній діяльності, розуміння своєї відповідальності перед суспільством та державою за результати власної економічної діяльності, соціальна та екологічна відповідальність, орієнтація на соціальне партнерство, розуміння потреб суспільства та держави, готовність свідомо відповісти на ці потреби, високі морально-етичні якості, що гармонізують власні та суспільні потреби.

Відповідно в цих історичних умовах, в філософському плані, потребує осмислення нова роль вищої освіти, яка стає на просто соціальним інститутом, який впливає на формування свідомості суспільства, регулює процеси саморозвитку громадян, не просто соціальним й культурним явищем, що формує нове мислення, нове бачення сенсу життя [12], але перетворюється на спосіб виробництва провідного

економічного ресурсу, яким є знання, що трансформуються в інтелектуальний та духовний потенціал людини та суспільства.

В той же час слід визнати, що нині, фактично, мова йде про те, що вища освіта певним чином втрачає сенс «духовного виробництва», перетворюється на сферу «виробництва матеріального», здебільш орієнтована на потреби виробництва та бізнесу, навіть в освітніх сферах, які формують фахівців у сфері культури, педагогіки, мистецтва освітній процес набуває вузько прагматичного змісту.

Відповідно на зміну проблеми «обмежених ресурсів» приходиться проблема «обмеженої духовності», яка в принципі не змінює фундаментальних засад, що стосуються вибору між напрямками продуктивної діяльності в освіті. Тобто мова йде про дихотомію, що визначає вибір між «освіченістю та знаннями», як провідним ресурсом економіки знань, та «духовністю», як фактору розвитку людської цивілізації та українського суспільства в умовах техніко-технологічної парадигми економіки постмодерну.

Дослідники зазначають, що духовність в силу того, що вона є інтегративною якістю, яка визначає сенс життя та життєві цінності людини, формує людяне відношення до інших, гуманізм, забезпечує духовний розвиток особистості [14], і в цій трактовці духовність не втрачає своєї ролі в економіці знань.

В той же час економіка знань, яка стає провідним вектором соціально-економічного розвитку України, створює передумови для виникнення «дефіциту духовної культури» і витоки цих явищ слід шукати у вадах системи вищої освіти, яка нині орієнтована на вузькопрофесійний підхід до навчання та виховання, хоча, при цьому треба визнати, що виховання студентської молоді фактично випало з поля зору викладачів, керівників вишів, стає формальною частиною освітнього процесу.

Сучасна вища освіта в Україні здебільш орієнтується на фахову підготовку, на формування та розвиток у студентської молоді системи ключових і предметних компетенцій, на майбутнє працевлаштування випускників, на формування уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем [4], ігноруючи при цьому духовно-інтелектуальні потреби суспільства, що включають в себе духовний, естетичний, етичний, пізнавальний компонент, який вміщує і потребу постійно вчитись [5].

Отже, в сучасних умовах, коли на зміну «гарматам» приходиться «освіченість та знання», а замість «масла» суспільство все більше потребує «духовності», система вищої освіти має знайти розумний компроміс між формуванням «людини освіченої» та «людини духовної», а ВНЗ набути ролі духовно-інтелектуальних центрів розвитку особистості, потреби в якій визначені розвитком в Україні економіки знань.

Відповідно актуальною є думка, що «сучасна парадигма вищої школи має бути спрямована на підготовку не тільки фахівця, високо компетентного професіонала, але й духовно розвиненої особистості, яка гармонізує єдність духовно-морального і духовно-фізичного виховання» [16]. Фактично нині мова йде про необхідність гуманізації системи вищої освіти, що «сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, формуванню критичного мислення, ціннісних орієнтацій і моральних якостей» [15].

Гуманістична освітня парадигма має стати основою для формування широко освіченої, патріотично налаштованої, креативно підготовленої особистості, яка здатна до вирішення надскладних завдань у сфері економіки, науки, техніки, технології, політики, управління, мистецтва, виховання, на основі застосування власного інтелектуального потенціалу, з орієнтацією на морально-етичні стандарти діяльності, що напрацьовані українським суспільством, на традиційні цінності, які є основою суспільного буття української нації, на збереження духовних скарбів та надбань українського народу.

Говорячи про проблему гуманізації освіти, можна виділити два аспекти цього процесу. Насамперед, проблема гуманізації освіти знаходить своє відображення у

динаміці освітніх процесі – з цієї точки зору ми можемо говорити про гуманізацію освіти як про стратегічну зміну педагогічних зусиль, коли відбувається перехід від передачі «готових» знань до формування особистості, яка може існувати, працювати і творити в суспільній ситуації, коли знання стають основою економіки, а духовність перетворюється на елемент, який визначає здатність особистості дотримуватися соціальних та морально-етичних стандартів, які є незмінними, формують систему соціальних зв'язків і відносин. При цьому, в межах філософії освіти, відбувається предметний перехід від філософії «прагматики знань» до «гуманних відносин в освітній системі», що виражається у тенденції розглядати освіту і навчання в полі формування особистості у гранично широкому контексті виховання [6, с. 183], коли відбувається включення людини у широке коло суспільних відносин [6, с. 180].

З іншого боку, крім цієї тенденції можна говорити про гуманізацію освіти у більш конкретному філософському плані, коли основою гуманізації вищої освіти має стати вчення про гуманізм як одне з прогресивних напрямів суспільної думки, що отримали своє теоретичне втілення і розвиток у ряді антропологічних концепцій [3].

Гуманізм, як сучасна парадигма розвитку системи вищої освіти в Україні, в умовах формування економіки знань ставить у центр уваги людину – студента, педагога, керівника, культивує гуманні, демократичні відносини між ними, вільні від авторитаризму і голого адміністрування, засновані на спільності інтересів, на вільному обміні інформацією, застосуванні сучасних освітніх технологій, які ґрунтуються на застосуванні інтелектуальної та інформаційної складової, на нових формах навчання та виховання.

Ця освітня парадигма вирішує проблему «нічийної землі», яка виникла на тлі протиріч між наукою і світоглядом [8, с. 19-20], що значною мірою стримували розвиток системи вищої освіти, яка могла надати особистості належний рівень знань, але не формувала креативне світосприйняття, виникнення якого є наслідком отримання особистістю не тільки суто наукових та техніко – технологічних знань, але й усвідомлення широкого контексту національної та світової культури, стратегічних напрямів розвитку людської цивілізації, національних потреб країни.

Вітчизняна вища освіта, довгі роки шукала баланс між освітнім та виховним процесами, в результаті чого виник парадокс формування субкультурної та псевдогуманної особистості, яка була здатна механічно відтворювати культурні зразки та артефакти, але, в той же час, не мала належних компетенцій, щоб самостійно створювати нові стандарти, умови, об'єкти, які мали б забезпечити прорив українського суспільства в економіку знань.

Таким чином, на нашу думку, сучасна освітня парадигма має орієнтуватися на зміну ролі вищої освіти, яка повинна трансформуватися із «кузні кадрів» для вузькоспеціалізованих потреб економіки знань, в суспільний інститут, який формує «людину інноваційну», для чого потрібні:

- відродження гуманістичної традиції в освіті, що зумовлено розвитком інформаційної економіки, потребами формування «людини інноваційної», що актуалізує потребу у нових підходах до організації учбового процесу, підвищення уваги до проблем виховання майбутніх фахівців;

- впровадження в освітній процес предметів, які спрямовані на вирішення сучасних проблем інформаційної економіки, проблем існування суспільства, пов'язаних із загальнолюдськими цінностями, які прийшли у протиріччя з «досягненнями» техногенної цивілізації, з її екологічною кризою, дегуманізацією взаємовідносин;

- виховання нового типу особистості, що формується у суспільстві, володіє ціннісною свідомістю, духовною, моральною, інтелектуальною та методологічною культурою, нестандартним мисленням, стійкою системою ціннісних орієнтацій на пізнання і самопізнання, творчу самореалізацію, саморозвиток, культурний діалог.

Безумно, що ці напрями не вичерпують усього спектру проблем, які пов'язані

із зміною ролі вищої освіти в системі економіки знань, але вони є тими фундаментальними засадами, які мають стати основою для створення нової філософської парадигми, що описує освітні процеси і має на меті забезпечити потреби економіки знань у кваліфікованих, освічених фахівцях, а суспільство – у громадянах, які можуть займати активну життєву позицію в нових суспільно-економічних умовах розвитку української держави.

Висновки. Вичерпання можливостей соціально-економічного розвитку за рахунок традиційного ресурсного забезпечення, фактично ознаменувало собою закінчення індустріальної епохи і перехід до постіндустріальної економіки знань, яку з повною підставою можна назвати ідеологією соціально-економічного розвитку в постіндустріальному світі. Розвиток економіки знань в Україні не знімає з порядку денного формування духовної особистості, творців, які можуть задовольняти потреби суспільства не тільки у сфері економіки, але і у сфері нематеріального виробництва.

В цих умовах вищій освіті, як суспільному інституту, необхідно адаптуватися до змін, забезпечити доступну, якісну і безперервну освіту для широких верств населення, сприяти формуванню духовної, креативно налаштованої, патріотично спрямованої особистості.

Вирішити це надскладне завдання можна за рахунок зміни освітньої парадигми – впровадження в систему вітчизняної вищої освіти гуманістичного підходу, який сприяє розвитку освіти за рахунок демократизації, інформатизації, технологізації освітнього процесу, в центрі якого знаходиться особистість майбутнього фахівця, яка забезпечує розвиток економіки знань та гармонійний розвиток суспільства в сферах нематеріального, духовного виробництва, орієнтується у своїй професійній діяльності на високі стандарти суспільних відносини, етики та культури, що історично склалися в українському суспільстві.

Від того, наскільки системи вищої освіти будуть здатні вирішити цю проблему, багато в чому буде залежати подальший соціально-економічний розвиток України у ХХІ ст., конкурентоспроможність національної економіки, розвиток українського суспільства та кожної окремої особистості, що включена у систему «економіки знань».

Відповідно подальші дослідження в даному напрямку мають бути сконцентровані навкруги вирішення конкретних питань, щодо модернізації вищої освіти із урахуванням потреб розвитку економіки знань в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Ахтырский Е. В. Экономика знаний в обществе Второго модерна (реалии Украины) / Е. В. Ахтырский // Вісн. Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2010. – № 12, Т. 2(2). – С. 133–139.
2. Безус А. М. Вплив факторів на розвиток підприємства / А. М. Безус, П. І. Безус // Наук. вісн. Академії муніципального управління. Серія: Економіка. – 2011. – Вип. 9. – С. 69–79.
3. Добрускін М. Е. Гуманізація як стратегія вищого образования / М. Е. Добрускін // Філософія и общество.– Выпуск №3(40). – 2005. – С. 87–109.
4. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / О. С. Заблоцька. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/27482-Kompetentnisiij_pidkhid_ja/1.html (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана
5. Кичко І. І. Регулювання духовно-інтелектуальних потреб особистості: тенденції та перспективи / І. І. Кичко // Інноваційна економіка. – Тернопіль, 2013. – №3. – С. 156–161.
6. Наливайко Н. В. О формировании концепции философии и воспитания / Н. В. Наливайко // Філософія образования. – Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2009. – №2. – С. 179–185.
7. Поляков М. В. Розвиток концепції економіки знань / М. В. Поляков // Вісн. Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4. – С. 34–38.
8. Рассел Б. История западной философии / Б. Рассел. В 3 кн.: 3-е изд. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 2001. – 508 с.
9. Самуэльсон П. Экономика. Кривая трансформации или производственных возможностей

ностей общества [Электронный ресурс] / П. Самуэльсон – Режим доступа: www.be5.biz/ekonomika/e019/2.htm (Дата обращения 20.06.2015) – Название с экрана

10. Семенченко О. Г. Реформаторські процеси в управлінні освітою і наукою: загальнодержавний та регіональний аспекти / О. Г. Семенченко // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління. – 2010. – № 1. – С. 116-121.

11. Сингаївська А. М. Економіка знань та освіта: філософський контекст / А. М. Сингаївська // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 01/2007. – №1. – С. 29-33.

12. Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження / С. О. Сисоєва // Освітлогія: витоки наукового напрямку: [монографія] / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – С. 139–154.

13. Тарасова І. І. Інноваційний процес у науці та освіті при формуванні економіки знань / І. І. Тарасова // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 76-80.

14. Целякова О. М. Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання / О. М. Целякова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – Вип. 33. – С. 65-73.

15. Часова К. С. Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз / К. С. Часова // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 194-201.

16. Шемуда М. Духовно-моральне виховання студентів в умовах гуманізації вищої освіти України [Електронний ресурс] / М. Шемуда. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_2_45.pdf (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана

17. Штайгрет А. М. Стан та ключові проблеми освіти на шляху України до економіки знань / А. М. Штайгрет, Я. Я. Пушок // Наукові записки. – 2011 / 1 (34). – С. 15-21.

18. Altbach Ph. G. Advancing the national and global knowledge economy: the role of research universities in developing countries / Ph. G. Altbach // Studies in higher education. – 2013. – P. 1–15.

19. Brent D. Complexity and Education: Vital simultaneities. In Complexity Theory and the Philosophy of Education / D. Brent ; ed. By Mark Mason. – Oxford : Wiley&Sons, 2008. – P. 46–61.

20. Horn J. Human Research and Complexity Theory. In Complexity Theory and the Philosophy of Education / J. Horn. – Oxford : Wiley&Sons, 2008. – P. 124–136

21. Steen Wim J. Van Der, Sloep Peter B.. Philosophy, Education and the Explosion of Knowledge [Electronic resource] / W. J. Van Der Steen, P. B. Sloep – Access mode: www.academia.edu/2894888/Philosophy_education_and_the_explosion_of_knowledge. (Accessed 20 July 2015)

REFERENCES:

1. Akhtyrskiy E. V. Ekonomika znaniy v obshchestve Vtorogo moderna (reality of Ukrainy) [Knowledge Economy in the Second society of modernity (realization of Ukraine)] / Visn. Lugans'kogo nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka. Sotsiologichni nauki. – 2010. – № 12, T. 2(2). – S. 133–139.

2. Bezus A. M., Bezus P. I. Vpliv faktoriv na rozvitok pidpriemstva [Influence factors on the development of enterprise] / Nauk. visn. Akademii munitsipal'nogo upravlinnya. Seriya: Ekonomika. – 2011. – Vyp. 9. – s. 69-79.

3. Dobruskin M. E. Gumanizatsiya kak strategiya vysshego obrazovaniya [Humanization of Higher Education as a strategy] / Filosofiya i obshchestvo [Philosophy and society]. – Vypusk №3(40). – 2005. – S. 87-109.

4. Zablots'ka O. S. Kompetentnisniy pidkhid yak osvitnya innovatsiya: porivnyal'niy analiz [Competence approach as an educational innovation: comparative analysis] – [Electronic resource]. – Access mode: http://vuzlib.com.ua/articles/book/27482-Kompetentnisnij_pidkhid_ja/1.html (Accessed 20 July 2015)

5. Kychko I. I. Rehuliuвання dukhovno-intelektualnykh potreb osobystosti: tendentsii ta perspektyvy [Regulation spiritual and intellectual needs of the individual: Trends and Prospects] / Innovatsiina ekonomika [Innovative Economy]. – Ternopil, 2013. – №3. – S. 156-161.

6. Nalivayko N. V. O formirovanii kontseptsii filosofii i vospitaniya [On the formation of the concept filosofii and education] / Filosofiya obrazovaniya [Philosophy of Education]. – Novosibirsk: Izd-vo SO RAN, 2009. – №2. – S. 179-185.

7. Poliakov M. V. Rozvytok kontseptsii ekonomiky znan [Development of the concept of

the knowledge economy] / Visn. Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu. – 2014. – № 4. – S. 34-38.

8. Rassel B. Istoriya zapadnoy filosofii [History of Western Philosophy]. – V 3 kn.: 3-e izd. – Novosibirsk: Izd-vo Novosib. un-ta, 2001. – 508 s.

9. Samuel'son P. Ekonomika. Krivaya transformatsii ili proizvodstvennykh vozmozhnostey obshchestva [Economics. The curve transformation or production capabilities of society] – [Electronic resource]. – Access mode: www.be5.biz/ekonomika/e019/2.htm (Accessed 20 July 2015)

10. Semenchenko O. H. Reformatorski protsesy v upravlinni osvitoiu i naukoiu: zahalnodержavnii ta rehionalnyi aspekty [Reform process in education and science, national and regional aspects] / Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Derzhavne upravlinnia [Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. : State Department]. – 2010. – № 1. – S. 116-121.

11. Synhaivska A. M. Ekonomika znan ta osvita: filosofskyi kontekst [Knowledge Economy and education: philosophical context] / Visnyk natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»: Filosofii. Psykholohiia. Pedagogika [Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» Philosophy. Psychology. Pedagogy]. – 01/2007. – № 1. – S. 29-33.

12. Sysoieva S. O. Sfera osvity yak ob'ekt naukovoho doslidzhennia [Fields of education as an object of scientific study] / Osvitolohiia: vytyky naukovoho napriamu: monohrafiia [Education: Origins scientific direction: monograph] / Za red. V. O. Ohneviuka; Avt. kol.: V. O. Ohneviuk, S. O. Sysoieva, L. L. Khoruzha, I. V. Sokolova, O. M. Kuzmenko, O. O. Moroz. – K.: VP «Edelveis», 2012. – S. 139–154.

13. Tarasova I. Innovatsiyni protsesy u nauki ta osviti pry formuvanni ekonomiky znan (The innovation process in science and education in the formation of knowledge economy), Ekonomika APK. – 2014. – № 2. – S. 76-80.

14. Tseliakova O. M. Dukhovnist yak tsilisnyi fenomen: problemy kontseptualizatsii v konteksti sotsialno-filosofskoho piznannia [Spirituality as a holistic phenomenon: problem conceptualization in the context of socio-philosophical knowledge] / Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii [Humanitarian Bulletin Zaporozhye State Engineering Academy]. – 2008. – Vip. 33. – S. 65-73.

15. Chasova K. S. Humanizatsiia osvity v Ukraini: teoretychnyi analiz [Humanization osvity v Ukraini: theoretical analysis] / Pedagogichni protsesy: teoriia i praktyka [Process Teaching: Theory and Practice]. – 2013. – Vyp. 4. – S. 194-201.

16. Shemuda M. Dukhovno-moralne vykhovannia studentiv v umovakh humanizatsii vyshchoi osvity Ukrainy [Spiritual and moral education of students in higher education humanization Ukraine] – [Electronic resource]. – Access mode: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_2_45.pdf (Accessed 20 July 2015)

17. Shtaihet A. M., Pushok Ya. Ya. Stan ta kliuchovi problemy osvity na shliakhu Ukrainy do ekonomiky znan [Situation and key education issues on Ukraine's road to the knowledge economy] / Naukovi zapysky [Scientific notes]. – 2011 / 1 (34). – S. 15-21.

18. Altbach Ph. G. Advancing the national and global knowledge economy: the role of research universities in developing countries / Studies in higher education. – 2013. – P. 1–15.

19. Brent D. Complexity and Education: Vital simultaneities / Complexity Theory and the Philosophy of Education. – Oxford : Wiley&Sons, 2008. – P. 46–61.

20. Horn J. Human Research and Complexity Theory / Complexity Theory and the Philosophy of Education. – Oxford : Wiley&Sons, 2008. – P. 124–136

21. Wim J. Van Der Steen, Peter B. Sloep. Philosophy, Education and the Explosion of Knowledge. [Electronic resource]. – Access mode: www.academia.edu/2894888/Philosophy_education_and_the_explosion_of_knowledge. (Accessed 20 July 2015)

Мудрак В. И., кандидат философских наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Киев, Украина), E-mail: visnukDNU@i.ua

Высшее образование в системе экономики знаний в Украине: социально-философский анализ

Аннотация. В статье рассмотрена роль высшего образования в развитии экономики знаний в Украине. Отмечено, что в новой экономической парадигме высшее образование как институт, который способствует передаче знаний, становится главным фактором

ресурсного забезпечення *общественных преобразований, социального и экономического развития. Автором доказано, что в новых экономических условиях система высшего образования функционирует в условиях некоторой неопределенности, которая является следствием противоречий между «образованностью и знаниями», как ведущим ресурсом экономики знаний, и «духовностью», как фактора развития человеческой цивилизации и украинского общества в условиях технико-технологической парадигмы экономики постмодерна. Соответственно сделан вывод, что современная образовательная парадигма должна ориентироваться на изменение роли высшего образования, которая должна трансформироваться из «кузницы кадров» для узко специализированных нужд экономики знаний, в общественный институт, который формирует «человека инновационного», что обеспечивает развитие экономики знаний и гармоничное развитие общества в области нематериального, духовного производства, ориентируется в своей профессиональной деятельности на высокие стандарты общественных отношений, этики и культуры, исторически сложившихся в украинском обществе.*

Ключевые слова: *экономика знаний, высшее образование, парадигма, гуманизм, экономика, интеллект, духовность, противоречия.*

Mudrak V., PhD in philosophical sciences, docent, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kiev, Ukraine), E-mail: visnukDNU@i.ua

The higher education in the system of knowledge economy in Ukraine: social-philosophy analysis

Abstract. *In the early twenty-first century a more important factor influencing the economic situation in the country and on the processes taking place in the education system are post-modern tendencies of social-economic development, to replace the «economyFordism», based on the strict principles of mass production and economy of resources, routine mechanical work, comes a new economic model, in which their role is played by the intellectual abilities of a person, production technology, based on knowledge and information. A new paradigm of socio-economic development of the «knowledge economy», which is characterized is that it is knowledge that recognizes the special and primary resource that is the basis for the production of wealth, the source of technological development, a highly profitable commodity, factor in the development of the individual, the Foundation for innovation and the creation of knowledge-intensive industries. In the second it becomes the problem of the relationship between economic processes and processes occurring in the system of higher education, which is a leading provider of knowledge, forming a new economic paradigm.*

These problems due to their global character found a final solution that requires further research and determines the relevance of this article.

To the philosophical understanding of the place of higher education in new civilizational situation, the economic situation of the postmodern, Western scholars addressed Ph. Altbach, W. Steen, P. Sloep, J. Horn, D. Brent, V. Akhtyrsky, Y. Pushok, A.M. Singaevskaya, I. Tarasova, A. Steigert, who in his works prove that the «knowledge economy» is changing in the role of higher education in society, it becomes the driving force of socio – economic changes and dynamically respond to new information needs of a society that is interested in fundamentally new attitude to knowledge, become capital, which belongs to the individual and to society as a whole.

At the same time, scientists say that the issues of innovative development of the education system in Ukraine is not sufficiently disclosed ; state the decrease of attention to the traditional problems of education of student's youth, the crisis of the system of higher education, a symptom of which is her actual talent to ensure public need for the formation of not only educated, but also harmoniously developed personality; indicate that in the system of higher education in Ukraine the contradictions that constitute an obstacle for the modernization of education and science.

Accordingly, there is the problem of clarifying the strategic role of higher education in the development of knowledge economy in Ukraine, the consideration of options to increase its importance in the formation of knowledge economy in Ukraine, which is the purpose of this article.

The author proves that in the new economic environment the higher education system operates under conditions of some uncertainty, which is the result of contradictions between education and knowledge as the leading resource of the knowledge economy, and «spirituality», as a factor of development of human civilization and Ukrainian society in terms of technological paradigms of the postmodern economy. Accordingly it is concluded that the new educational paradigms should focus on the changing role of higher education, which should transform from «cousins

personnel for highly specialized needs of the knowledge economy, public institution that forms the «human innovation», which provides the development of knowledge economy and harmonizes the development of society in the areas of intangible, spiritual production, focused in the irprofessional work to highest standards of public relations, ethics and culture, historically established in the Ukrainian society.

Further research in this direction should be concentrated around specific issues concerning them modernisation of higher education with the needs of the knowledge economy development in Ukraine

Key words: *knowledge economy, higher education, paradigm, humanism, Economics, intelligence, spirituality, contradictions.*

УДК 161.1+159.955

Дениско П. В.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії і соціально-політичних дисциплін,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка
(Полтава, Україна), E-mail: denysko@hotmail.com

ДИСКУСІЇ ЩОДО ХАРАКТЕРУ ЗНАННЯ В ДОМЕНАХ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ

Анотація. *Розглянуто різні точки зору на природу доменів концептуальної метафори від 1980-х років і дотепер: обговорено питання абстрактності та конвенційності метафоричних доменів, вплив безпосереднього контексту на домену, різні види доменів і сучасні теорії концептів, що по-різному пояснюють суть доменів. На основі цього проаналізовано головні тенденції розвитку теорії концептуальної метафори останніх десятиліть.*

Ключові слова: *концептуальна метафора, домену концептуальної метафори, концепт, метафорична проекція.*

У теорії концептуальної метафори (когнітивній теорії метафори), яка походить від інтеракційної теорії метафори Айвора А. Річардса і Макса Блека, первинним рівнем існування метафор вважається мислення, а не природна мова, внаслідок чого вивчається специфіка та організація саме концептуальних метафор, а не словесних. Згідно з теорією концептуальної метафори [19, р. 4, 7–10; 20, р. 7–13; 22, р. 206–208], метафора має парадигматичну формулу «А – це Б» і складається із двох різних концептуальних доменів, де один домен використовується для розуміння іншого. Наприклад, як свідчать Джордж Лейкофф і Марк Джонсон [20, р. 46–47], мовні вирази «Він проковтнув книгу», «Це м'ясиста частина тексту», «Нам потрібно трохи часу, аби процідити цю ідею» є зовнішньою маніфестацією концептуальної метафори «ІДЕЇ – ЦЕ ЇЖА», яка існує на рівні людського мислення і впливає на мовлення, поведінку, сприйняття. Зв'язок між двома концептуальними доменами в метафорі має особливу природу, оскільки це проекція елементів чи структурних зв'язків з одного домену («ЇЖА») на інший («ІДЕЇ»), встановлення концептуальної відповідності між цими двома різними доменами знання, покликане витлумачити, пояснити один домен знання в термінах іншого, внаслідок чого домен, на який здійснюється проекція, неодмінно зміниться: він набуде нової структури, нових елементів, щобто певною мірою буде «створений» по-новому. У зв'язку з цим характер метафоричної проекції також можна пояснити як структурування одного домена засобом іншого. Прибічники теорії концептуальної метафори [19, р. 77–86, 91–95; 20, р. 10–13] часто підкреслюють, що в концептуальній метафорі аж ніяк не все знання і не будь-яке знання проектується з одного домену на інший. Це означає, що, по-перше, метафорична проекція завжди є частковою, бо коли б вона була повною, то в такому випадку внаслідок метафоричного процесу два різних концептуальних домену були б цілком еквівалентними і повністю співпадали, однак між ними